

ՎԼԱՍ ԿԱՌՆԻԱՑԻ

ՎԵՆԵՏԿԵԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ ԺԶ ԴԱՐՈՒՆ

(Տես յ'էջ 19)

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՈՏԱՍՍԱՆԵՐՈՐԴ

Տարօրինակ յայտնուորիւն

Պժբախտաբար ինչ որ Պէրբո ըսած էր Սիլվեստրայի՝ ինչ որ յետոյ Վլաս հաս, տատեր էր Վիկտորինէի խոստովանութեան վրայոք՝ հշմարիտ էր։ Հազիւ թէ բըժիկն վճռեց որ նորա մտաւարական վիճակն կը ներէր զինքը տանջանաց փորձին ենթարկելու, այն եղկելին սոսկալի շարշարանաց ցաւերուն մէջ խոստովանած էր այնպիսի եղերան մի պարտաւոր լինելն, զոր բնաւ գործած չէր։ Եւ այս խոստովանութեան հետեւանք՝ Եղեռնադատ Քառասնից Ատենան վճիռ հանեց, որով կը դատապարտէր զխապարտութեան պատժոյ զՎիկտորինէ եղեռնագործ մանկասպանըն, որ համոզուեր և խոստովանէր էր իւր յանցաւորութիւնն։

Սակայն քանի մը ազդեցութիւն ունեցող անձանց միջամտելով, և մանաւանդ նորա պաշտպան փաստաբանին ջանքով, վճռոյն կատարման ժամն, որ երկրորդ օրը պիտի գործադրուէր, երրորդ օրուան լմննալուն վերածուեցաւ։ և այս ժամանակ կիս մէջ հրաման տրուեցաւ դատապարտելոյն՝ իւր ազգականաց այցելութիւնն ընդունելու, և իւր հոգին ըստ արժանւոյն կրօնական միաթարութեամբք մահուան պատրաստելու։

Մինչդեռ բարի կրօնաւոր մի կը պատրաստէր այն անմեղը վերջին վայրկենին, և ինքն դատապարտեալն իւր դառն քախտին համակամալ, կը կլանէր մինչև վերջին կաթիլ՝ Թշուառութեան բաժակին միուրը, Պէրբո, ինչպէս ըսաւ Սիլվեստրոս պառաւին, կը ջանար ըստ կարելոյն անծանօթ պահել այն յուրը Վիկտորինէի էրկանէն, այնպէս որ Գէորգ բոլորովին անզէտ էր թէ ի՞նչ դժբախտութիւն հասեր է իւր Թշուառ կողակցին։

Այս պատճառաւ ուրեմն, (այն առաւօտը որ վերջին օրն էր Քառասնից Ատենին Վիկտորինէի համար ըրած շնորհման, վճռոյն կատարումն տալու նկատմամբ), Պէրբո՝ իւր քանի մի արուեստակից նաւավարաց հետ՝ հրաւիրած էր զԳէորգ նախաճաշելու Վլասի խանութը, ուր պատրաստութեան հետ էր Սիլվեստրոս պառաւըն։ որ իւր արժանաւոր տաղբին հետ ամենայն ինչ լմնուցեր էր որոշեալ ժամուն։

Ճիշդ սահմանեալ ատեն հոն հասան իրաւցընէ Պէրբո, Թիթա Քաբալոնկա, ուրիշ երկու նաւավարք, որք նոյնպէս Ս. Խրեմիայի Անցքին ընկերութեան կը վերա-

բերէին, և Գէորգ. որք ամէնքն ալ Վլասէ առաջնորդուեցան այն սենեկին մէջ, որ անմիջապէս ապրիստովանառին խոհանոցին վրայ առաջին յարկին մէջ կը գրաստէր. և ուր իրենց առջև դրուեցաւ համբաւաւոր «կուսածէթթօն»-ը, որոյ վրայդք ըստ սովորականին լիւրի գովեալներն խօսեցաւ Սիլվեստրա պառաւն, երբ զայն սեղանի վրայ գրաւ: Դա՛ւ Վլաս սովորականէն աւելի ինքզինքն այն օրը մարդասէր հիւրընկալ կը ցուցնէր:

Գէորգ քան զսովորականն աւելի տոգոյն էր, և հազիւ թէ պառաւը (որ միայն իրեն ծանօթ պատճառներու համար հեռացուցեր էր զՎլաս սենեկէն) սեղանին վրայ գրաւ այն անօթը, որոյ մէջ կը բուրէր հրապուրիչ կերակուրն, դառնալով Գէորգ իւր բարեկամաց բաւաւ:

— Բարեկամք իմ, արդէն իսկ ըոի ձեզիս Շնորհակալ եմ ձեր ըրած հրաւերքին. հոս եկա՛յ միայն զձեզ գոհ ընելու համար, բայց ամենեւին տխրած չեմ զգարաւ Ուստի ազատաւարար կերէք դուք, իբրեւ թէ ես հոս չլինէի: Ուստի ինչ զգաւնք կը բռնէ, և իրաւ կ'ըսեմ թէ որ ուսեմ՝ զէշ պիտի լինիմ:

— Հանգիստ բռնէ ինքզինքդ, Գէորգ, ըսաւ Սիլվեստրա բալկան ձայնով մը, հանգիստ եղիր. պիտի տեսնես որ ամէն բան աղէկ վերջ պիտի ունենայ, և քիչ տեսնէն քու կինդ ալ ազատութիւնը ձեռք պիտի բերէ: Մնտի խօսքեր են ինչ որ կը լսուի...:

Բայց խօսքը առաջ տանել չկրցաւ, որովհետեւ Պէրքօ աչքի նշանով մը բռնաբեր բերին մէջ փակեց, ըսելով իրեն ցած ձայնով.

— Զայնդ քաշէ, այդպիսի խօսքեր մէջտեղ մի բերեր:

— Եղկելին, հաւաւեց Գէորգ՝ արցունքը սրելով:

— Սիրտ ըրէ, սիրտ ըրէ, սիրելի Գէորգ, վրաց բերաւ թիթա (որոյ ձայնակցեցան նաև միւս հրաւիրեալներն), յուսահատութեամբ գործ չի լինար. կեր մեզի հետ, և յիշէ որ Աստուած ուրախ մարդուն կ'օգնէ:

— Նշոյն էր իմ ըսածս ալ քիչ մ'առաջ, աւելցուց շուտով Սիլվեստրա: Ուրախ դուրթ եղիր, Գէորգ. ես այս առաւօտ գնացի սուրբ Պատարագը տեսնելու, և ինդրեցի աստուծոյն որ շուտով կնկանդ ազատութիւն պարգևէ, և վստահ եմ որ աստուած պիտի լսէ աղօթիցս, թէպէտ և անարժան մեղաւոր մի եմ: Վայրկեան մը կը թողում զձեզ. կ'երթամ շուտով աչք մը տամ խոհանոց և կը դառնամ:

Այսպէս ըսելով գարշելի պառաւն հեռացաւ, ազատ թողով բարեկամները, որք իրան ըսելով առհասարակ տխրութեամբ զգածուած՝ սկսան ռաւել:

Կ'եր, Գէորգ, ըսաւ այն աստի Պէրքօ, և մէկ պատահէն միւս պատահէ՝ պատմէ մեզի քու պատմութիւնդ: — Է՛հ թիթա, ըսաւ յետոյ կամացուկ մը քովը եղողին, օգնէ ինծի, բան մ'ալ դուն ըսէ:

— Ուրեմն, Գէորգ, սկսաւ հարցընել թիթա. Լիթրէք մարտիստին Միլան հասնելով բանագնացութիւն ունեցաւ հասարակապետութեան զօրագլխին հետ, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, պատասխանեց Գէորգ, մեքենայօրէն:

— Ապրիս, ըսաւ Պէրքօ. ուրեմն ինչպէս եղաւ որ այնպէս յանկարծակի թշնա մին Քրէմենայի գիմնը ներկայացաւ, եթէ գուք իրենց բոլոր համբաները բռնեք էիք: Ինծի այնպէս կ'երկայ թէ պէտք էր ամէն կողմէն պաշարուած լինէր, այնպէս որ չկարենար իւր ընթացքն առաջ տանիլ:

— Զբա՛ն քեզի, կրկնեց Գէորգ, որ վերնապահ գնդին հրամանատարներէն մէկուն

սխալ շարժումով՝ թշնամույն ազատ անցք մը բացուեցաւ, որ և կրցաւ գրեթէ մեղի հետ մէկտեղ մի և նոյն ժամանակ Փրէմննայի պարտպաց ջով հասնել, ուր տեղի ունեցաւ այն խառնուրդը, զոր պատմեցի քեզի:

Շատ գէշ վայրկեան եղած պէտք է լինի այն ժամն, աւելցուց թիթա, որ մէկ կողմէն ալ անորժակով կ'ուտէր. որչափ արիւն թափուած պիտի լինի:

— Ուրեմն ինչ վերջ տնեցաւ, հարցուց Գէորգի՝ հրաւիրեալներէն մէկը, տես, ներով որ նա գարձեալ առաջուան պէս մատմանց մէջ ընկղմեցաւ:

— Պատմէ ուրեմն, Գէորգ, այս բանս պատմած չես:

— Արեւմտեան լիւրտայի մօտերը թշնամույն յաղթեցիք, այնպէս չէ՝ պատ, մէ, Գէորգ, և միւս կողմանէ ալ սկսէ «կուածծէթթ» ուտել մեզի հետ:

— Ուրիշ բան ունիմ գիտու մէջ, պատասխանեց Գէորգ, որ իրաւցընէ ներս մը տառ ժամանակէն առիկ տխուր և մոտմանց մէջ ընկղմած էր: Ես կը փափաքէի գիտնալ մօնասանդ թէ ինչ պատճառաւ արդեօք երկու օրէ 'ի վեր' դուն Պէրբօ արգելներ կը դնես ինծի՝ որ կնկանս պցելութեան չերթամ: Այս բանիս մէջ ծառ ծառ խորհուրդ մը պիտի լինի, զոր դուն ինծմէ պահէ կ'ուզես, և զոր ես մը և ինչէ հնարեով կ'ուզեմ իմանալ, ըսաւ Գէորգ և վեր ելաւ ուղանէն:

— Երազ կը տեսնես, պատասխանեց Պէրբօ, լանալով խեղճ էրկանը յանկար. ծակի և իրաւացի դիտողութեան պատճառանք մի գտնել: Ես չեմ արգիլեր որ դուն Վիկտորինէի երթաս, այլ միայն կ'ըսեմ որ հարկ չկայ ամէն օր երթալու: Վեր, ջը... վաղը առաւօտ... երթանք զինքը տեսնելու: Հիմա հոս կեցիր, կեր և հանգչէ:

— Վար նստէ, Պէրբօ իրաւունք ունի, ըսաւ հրաւիրեալներէն մէկը, ինչ որ կ'ես, բննայ բանը դէպ 'ի լաւ կը դառնայ, հետեւաբար անօգուտ է որ դուն ամէն օր այցելութեան երթաս: Երբ մեզի հետ, և յետոյ մենք ալ քեզի մինչև Պալատը կ'ընկերենք:

Բայց այս վայրկենին մօնետիկ մը ձայնն լսուեցաւ՝ որ փողոցին մէկ ծայրէն դէպ յառաջ կու գար. այն ձայնն բոլոր բարեկամները տակն ու վրայ ըրաւ և գուռնաթիփ և տարտու բերաւ խեղճ Գէորգի վրայ:

— Լսեցէք, ըսաւ նա վաղելով դէպ 'ի պատուհաններէն մէկը և բանալով զայն արագութեամբ:

— Ա՛հ, օովորական մօնետիկն է, ըսաւ Պէրբօ. որ միւս կողմանէ արագութեամբ նշաններ կ'ընէր բարեկամաց, որովք հասկըցընել կ'ուզէր որ աչք ունենան Գէորգի վրայ, որ խնթութիւն մը չընէ:

— Լսեցէք, շարունակեց Գէորգ, կը հրատարակուի...

— Որ և իցէ անշտն բան մը, վրայ բերաւ Պէրբօ: Անշտն «որ և իցէ դիակ մը գտնուեր է՝ մեռած դաշոյնի մը հարուածներէ»... նոր բան չէ...

— Բայց լուռ կեցիր կ'ըսեմ, կանչեց Գէորգ, որոյ ծամելներն տարօրինակ կերպով իրարու կը զարնուէին:

Իրաւցընէ մօնետիկն փողոցին մէջ առաջ կու գար, և իրեն բոլորովին յատուկ եղանակով մը կը կանչէր:

«Նոր և ճիշդ տեղեկագիր ունիմ, որոյ մէջ կը նկարագրուի և կը ծանուցուի Գեւրգոյն Քառասնից Եղեռնադատ Ատենին որոշմունքն, հարցփորձի տանջանաց մատուած Վիկտորինէ Տօֆֆինի դէմ, որ հաստատեր ու խոստովաներ է ինքզինքն յանցաւոր մանկապանութեան եղբայրն մէջ. ունիմ նաև նոյն Ատենին այս բանիս համար հրատարակած վճիռն, որով եղեռնագործը մահուան պատժոյ կը դատու»:

պարտէ։ Նոր և ստոյգ է այս տեղեկութիւնն, որ և այլն, և այլն... և այս ոճով շարունակեց իւր ծանուցումը մինչև որ այն փողոցներուն լաբիրինթոսին մէջ նորա ձայնն անհետացաւ։

Այս ծանօթութեան վրայ Գէորգ կայծակնահար մնաց։

— Թիթօ, ըսաւ այն առնի Պէրրօ, ապա՛ս՝ բարեկամին երեսը նայելով։ Իսկ վերջինս նշանով մի հասկցուց Պէրրոյի, որ կեղծելը այլ ևս անօգուտ էր, և սուտի պէտք է լանալ միսթարելու գժապտտ էրիկը։

— Նսեցի՛ր. հարցուց Գէորգ՝ մի առ մի բարեկամաց երեսը նայելով, իբրև թէ այն գուժին նոցա վրայ ըրած ազդեցութիւնն կարդալ ուզելով։ Բայց նորա գժապտտաբար գիտէին զայն։ Պէրրօ փորձեց վերջին անգամ մ'ալ միսթարելու իւր ազգակա՛նը. բայց ամենայն ինչ անօգուտ եղաւ։ Ահաւոր նշմարութիւնն ծանօթ էր, և իւր բարեմիտ բարեկամաց շինծու խօսքերը այլ ևս ազդեցութիւն չունէին։

— Այս, ահաւասիկ ուրեմն, գոչեց Գէորգ, յուսահատաբար ձեռքերը հակոխի զարնելով, ահաւասիկ ինծի սպասած միսթարութիւններն, յետ պատերազմին ա՛մէն տեսակ նեղութեանց համբերելէ վերջը, յետ հրաշքով մահուընէ խալսելէ վերջը։ Մինչդեռ ես հոն կը շարշարուէի, մինչդեռ արիւնս կը թափէի իմ հայրենեաց պաշտպանութեան համար, կնիկս, զոր այնչափ սիրած էի, ես զոր համեստ, պատուաւոր և անաքինի միտքս զրեր էի, և ավայն անարգ շահասիրութեան համար՝ ինքզինքն ամենավատ եղեռնագործութեան տուաւ, իւր ձեռքերն անմեղի մ'ա՛րեամբ շաղախելով։ Ո՛հ, Աստուած իմ, Աստուած իմ... կրնայի՞ դեռ աւելի զըժբախտ լինել։

— Հանդարտէ, Գէորգ, հանդարտէ, ըսին միաբերան բարեկամները, չգտնելով ուրիշ բացատրութիւն մի՛ կարենալու համար միսթարել այն եղկելոյն իրաւացի կրած ցաւը։

Միայն Պէրրօ՝ որ միշտ անմեղ համարած էր և զեռ անմեղ կը համարէր (ինչպէս էր իրացընէ) իւր ազգականն, Գէորգի խօսքերը լսելով՝ զլուխը շարժեց, և լուրջ կերպով պատասխանեց։

— Գէորգ, մի դատապարտեր այն եղկելին, վասն զի ոչ զք ինծմէ աւելի կրնայ վկայել թէ յորչափ թշուառութեանց համբերեց նա՛ համեստ և պատուաւոր մնալու և անարատ պահելու համար այն անունը՝ զոր իրեն տուիր պատկուած ժամանակդ։ Ոչ, ուժով մը հնչեց ազատասիրտ նաւավարն, յայտնապէս կը բողբոջմ և կ'երգնում այն Աստուծոյն առջև՝ զոր կը պաշտենք, թէ Վիկտորինէ չի կրնար գործած լինել, մանաւանդ թէ չէ գործած այն եղեռնը, որոյ համար անիրաւ տեղ դատաւարտուեցաւ։ Աստուած միայն է կարող գիտնալ թէ ինչ տեսակ զաղտնիք ծածկուած կայ այս բանի մէջ, և ճով գիտէ յորչափ և ինչպիսի տանջանքներ տուած են այն անգութներն խեղճ Վիկտորինէի, մինչև բերնէն առնելու համար՝ ինչ որ ճշմարտութեան հակառակն է։ Նսէ Գէորգ, աւելցուց նա, աչքերը արցունքով պատած, հոգի մը միայն ունիմ, բայց նաև այս մէկ հատիկ հոգիս, եթէ կարելի լինէր, գրաւ կը գնէի, օրովհետև ըստ ամենայնի համազուած եմ որ Վիկտորինէ անմեղ է։

— Իրաւ է, Գէորգ, իրաւունք ունի Պէրրօ. և գիտես որ չստ անգամ արդարութիւնն ալ կը սխալի։ Միթէ՞ ապացոյց չունի՛նք ըսածիս խեղճ ֆոռնարէթթօյի

դատաւարութիւնն: Այսպէսով եղիր որ այս անգամ ալ արդարութիւնն նոյն սը-
խալման մէջ է:

— Ո՛չ, ո՛չ. զիս մի շանաթ խաբել, ես չեմ կրնար համոզուիլ, կրկնեց Գէորգ: զայ-
րացեալ ցաւոց մէջ. սխալմամբ մարդ չեն դատաւարութեւ. և ոչ ալ մէկը կրնայ ինք-
զինքն յանցաւոր խոտոտովանիլ եղբրան մը մէջ, եթէ իրաւընէ անմեղ է:

— Մտիկ ըրէք, ըսաւ միւս երկու հրաւիրեալներէն մէկը, շուտով Պարստը եր-
թանք. խօսիւք, հաստատենք Վիկտորինէի անմեղ լինելն. և պիտի տեսնէք որ բան
մը դուրս կ'ելլէ: Մի յուսահատիք. Ե Քանի որ շունչ կայ՝ յոյս կայ ո' կ'ըսէ
առածը:

— Չէ, չէ. իրաց այս վիճակին մէջ՝ նաև այդ յետին յոյսն ալ դժբախտաբար կոր-
սուած է, ըսաւ Գէորգ: Միայն խնդիրք մ'ունիմ ձեզմէ. մեկնելէդ առաջ շնորհք
ըրէք գնեցէք խնդի համար այն ծանուցման օրինակ մը, զոր քիչ առաջ մունեալիկը
կը ծախէր. կ'ուզեմ կարդալ զայն:

— Շատ լաւ, ըսաւ Թիթա, ես գնելու կ'երթամ:

— Այցելիլ դուն, Թիթա. ես կ'երթամ, ըսաւ Պէքքո. և այս պատճառով պիտի
ըսեմ նաև Վլադի որ աղած երչիկը չբերէ:

Ըսելն աւ զիտարկը առած սանդուղներէն վար իջնելը մէկ ըրաւ.

Նորա մեկնելէն վերջը, ամէնքն ալ լուռ մնացին, առանց բառ մ'ալ արտաբերե-
լու: Եւ «յապէս անցաւ կէս ժամէն աւելի: Հուսկ ուրեմն Թիթա այն գերեզմանա-
կան լաւթիւնն ընդհատեց, ըսելով.

— Որչափ կ'ուշանայ Պէքքո դառնալու:

— Մունեալիկը գտած պիտի չլինի, և հետեւաբար անուշտ մինչև Ռիպթոյ գնա-
ցեր է՝ ծանուցումը ձեռք բերելու համար, ըսաւ երկու հրաւիրեալ բարեկամներէն
մէկը:

Կ'եւ քառորդ մ'ալ վրան անցած էր այս կարճ խօսակցութեան, երբ վերջապէս
լուսեցաւ Պէքքոյի զահալլութեամբ սանդուղներէն վեր վազելն, և հազիւ սենեկին
մէջ մտաւ, առանց բերանը բանալու՝ ամբափակ փակեց դուռը. բաց պատուհանէն
վար՝ փողոցին մէջ դիտեց, և շուտ մը զայն գոցեց. մտածեալ յետոյ բարեկամաց
սեղանին: Փառնաթափ էր նա, և կարծես տեսակ մը ցնցողական սարսուռէ
բռնուած:

— Ի՛նչ ունիս, հարցուց Թիթա. խենթեցար:

— Ո՛ր է ծանուցագիրը, անձկանօք հարցուց Գէորգ:

— Ահաւասիկ, ըսաւ Պէքքո, հանելով գրպանէն փղբրիկ ծրարիկ մի թղթոյ, և
քակելով զայն՝ ձգեց սեղանին վրայ մարդկային մատի մը յօդուածներն:

Ի՛նչ բան է այս, գոչեցին ամէն հոն գտնուողներն, ապաւած՝ իրենց բարեկամին
երեսը նայելով:

— Այս բանն է մարդու մը մատին յօդուածներն, զոր քիչ առաջ գտայ
այն կաթսային մէջ, ուր Վլադ մեզի համար պատրաստուած «կուածէթթան»
եփեր էր:

— Է՛հ, գոչեցին սարսափած ամէնքը մէկ բերուն:

— Ի՛նչպէս գտար, հարցուց Գէորգ:

-- Հիմա կ'ըսեմ ձեզի...